

SISSEJUHATUS

Euroopas räägitakse üha enam rahukultuurist. Mäletan, aasta 2000 oli nimetatud rahukultuuri aastaks. Kas see austav nimi võiks laieneda tervele praegusele sajandile? Kas ka Eestimaal on valmis rahukultuuriks?

Ma usun, et rahukultuuri lätted on perekonnaelus. Õnnelikus perekonnas, mis annab kõigile oma liikmetele jõudu olla tugev. Nii tugev, et julgetakse olla rahulik, mitte agressiivne.

Millised on Eestimaa pered? Kõige paremini, kõige ausamalt oskavad peredes toimuvat avada lapsed. Nad on oma vanemate kõige tänulikumad imetlejad ja kõige julmemad kriitikud. Kui me oskame ja julgeme kuulata seda, mis meie lastel meile öelda on, saame me teada palju uut enestegi kohta.

Käesolev uurimus on valminud aastatepikkuse töö tulemusel. Uurimisalaks isa-, emarolli ja lähisuhete devalvatsioon Eestimaa peredes laste ja noorukite esseele ja loomingu põhjal. Olen olnud kõigi siinkirjutanud laste õpetaja. Ja olen õppinud neilt kõigilt. Õppinud mõtisklema perekonna rollist elus ning isa ja ema rollist perekonnas.

Antud uurimus on vajalik, et juhtida tähelepanu Eesti pere lähisuhetele, isa-ja emalähisuhete rolli tegeliku olukorra tundmiseks, devalvatsiooni tunnetamiseks ja muidugi põhjuste otsimiseks ja ühise lahendustee leidmiseks, et meie lähisuhted Eestimaal paraneksid.

Mõtleme koos edasi!
Aime Piirsalu

LASTELT SUURTELE

ENNE ALGUST...

Aastal 1987 kutsus kauaaegne õpetaja ja hingehariduse kaitsja Aime Piirsalu üles osalema loovtööde konkursil, mille teemaks oli “Elu koos isaga”. Et see teema kujuneb noorte hulgas ülipopulaarseks nii selle konkursi piires kui ka palju aastaid pärast seda, ei osanud algataja siis veel mõeldagi.

Väikese meenutusena sellest ajast Aime Piirsalu avalik pöördumine eestlaste poole, mis ilmus toona mitmetes ajalehtedes. Väikese meenutusena ilmub see siingi.

“Elu koos isaga... See on tänagi veel olemas. Tõsi, aina harvemaks jääb elu koos hea isaga, sõbrast isaga või esiisaga. Meie ümbert ja meie keskelt on hakanud kaduma palju puhast ja loomulikku, ühes sellega ka kõrgeima krooni kandja. Mees. Isa.

“Mitte naised ei sünnita, vaid mehed... Naised on vaid viljakas või viljatu maa.” Nii sosistavad end kuuldavaks kaugete kultuuride kandjad – vanad ürikud.

Meie, naised, küsime endalt – on mu kaasa ehitaja või lõhkuja? Kui mitte enne, küsitakse seda elu loojangul, elatule tagasi vaadates. Lõpmata paljud naised võivad tõdeda, on küll mehe oma ellu leidnud, temaga lapsed saanud ning need lapsed sageli (oi, kui sageli!) üksinda kasvatanud ja koolitanud, armastanud ja hoidnud. Ja siiski mitte kõikidest hädadest ära hoidnud... Hädade karussell haarab aina kiirematel pööretel meie lapsi ja lapselapsi. Eestimaa lapsi. Maailma lapsi.

“Saagu neidu sellele, keda ise peab paremaks...” loeme “Kalevalast” elutarkust esivanemate kaugetest tähendamis-sõnadest. Need on kirja pandud selleks, et omad ei unustaks ja võõrad ei mõistaks. Kas aga meie neid tunnevad ära parima parimate hulgast kui nende ellu saabub avanemise hetk?

Mis saab siis, kui paljud meie mehed kannavad teadvustamata alateadvuses samu salasoove nagu noormees mu kaheteistkümnendast klassist, kellest kohe jutustan?

Küsisin õpilastelt: “Öelge, millest te unistate ja mina ütlen, kuhu te lähete.”

Üks küsitatud noormeestest sõandas tunnistada, et tema salasooviks on raha. Palju raha, et osta kokku kõik asjad, mis ihaldusväärsed tunduvad – värvitelereidki võiks olla iga toa jaoks ja luksuslikke autosid ja maju ja suvilaid ja loomulikult palju reise välismaale! Kolmekümne aastaselt hakkaks aga naisi võtma. Igal õhtul uus ning hommikul jalaga p---e ja uksest välja!

Andesta, austatud lugeja, et panen Sind edasi viibima selles tõesti toimunud tunnis ja kujutle hetkeks, et Sinu tütar, noor ja kaunis, haritud ja hoitud, satub sellise kätte...

“Kaela keeran kahekorra,” reageeris rahamaia noormehe unistusele klassivend. “Siis sa lähed ju vangi,” muretses kolmas. “Vägivald sünnitab vägivalla,” filosofeeris neljas.

Vägivald leiab eluruumi inimese hinges kui me laseme seda sündida ega oma vastupanu hingehariduse näol. Alateadvus tuleks teadvustada juba kodus ja koolis, elutarkade inimeste – hingeõpetajate – eeskuju kaudu. “Julm ei olda juhtumisi, heldemaks me saame tasapisi,” kirjutab Betti Alver “Tähetunnis”.

Igäüks meist on uue ühiskonna rajaja. See tähendab, et igäühe meist salasoovid tuleks esialgu iseendale avalikustada – täidame me ju iga elatud murdosa sekundist neid

oma südame salasoove. Esmalt tuleb selgusele jõuda iseendas, püüda ennast kukesammu jagu parandada. Alles siis on loota meie ühise elu kukesammu jagu paranemist.

Ime on kõige hinnatavam reaalsus, mille poole meil tasub püüda. Kõige suurem headus on võidetud kurjus oma südames. Ainult võidetud kurjusega süda on puhas süda: ta suudab andestada ja armastada ning tões seista, harida musta mulda, et too vilja kannaks, teenida oma peret, maad ja rahvast. Nõnda, et sinine taevast meie pea kohal ühendaks meid rahvastega meie ümber. "Taevast pole vaid ülal, vaid ümberringi," meenutavad end taas "Kalevala" read.

Eestimaal elavad naised tahavad, et nende pere ja terve ühiskond oleks humaanne, inimest ja inimsust armastav ja väärtustav. See tähendab ka mehe kui tugevama poole ausse tõstmist. Tõeline naine austab oma meest, tõeline mees aga armastab oma naist. Mees ja naine koos vaimus, hinges ja ihus loovad inimese nagu päev ja öö koos liikudes loovad ööpäeva. Vastandite ühtsuses on elu, armastuse ja loomingu saladus.

Isasid ja isade päeva tahame me näha au sees, sest au on enam kui varandus. Varanduse kaotus on pool kaotust, jõu kaotus on pool kaotust, au kaotus aga on täielik kaotus.

Kutsun kõiki osalema loomingulisel konkursil, mille teemaks on "Elu koos isaga". Oodatud on kirjad ja kirjandid, esseed ja runod, haikud ja joonistused, maalid ja fotod – igasugune loominguline läbimurre.

12 TEEMAT ISAST

Käesolev esimene uurimus keskendub Eestimaa isadele, peredele ja suhetetele perekondades. Minu jaoks tähistab selle töö algust 1987. aasta, mil laekusid esimesed 565 tööd väljakuulutatud esseekonkursile. Saabunud tööde 268

parimat autorit - koolinoored üle terve vabariigi ja mõned eesti rahvusest noored tollaegsest Nõukogude Liidust, viibisid kaks nädalat vaimses suvelaagris Värskas ja õppisid esimeses hingehoiu- ja hoolekandepõhimõtetele rajatavas suveseminaris.

Just Värskas suvekoolis võrsus julgus seda tööd jätkata, sest laste suust kuulnud tõde elust, perekonnast ja unistustest olid nii tihedalt seotud isaga, et otsustasin hakata koguma laste ja noorukite esseid teemal "Elu koos isaga".

Kirjutatud tööd olen jaganud tosinasse alajaotusse.

1. **"Mul on hea isa."** Selle teema juurde sobivad

järgmised märksõnad: hell ja karm; tugevate närvidega; suureks toeks ja eeskujuks; mind hästi mõistev; õpetaja ja sõber, kellega võib kõigest vabalt rääkida, mehine ja laiaõlgne. Isast kirjutatakse ka, et ta on mõnus "jumps", parajalt paks oma parimates aastates, osav kõigis töödes, hoolitsev, ei suitseta, ei joo, ehitab ise maja, rahulik, moraalne tugi, õiglane, valvas, armastav, looduse sõber, sportlik, omapärane, asendamatu... Heast isast

rääkivaid töid laekus 237.

2. **"Isa on olemas, aga..."** Siin jaotuses olevates töödes kirjeldatakse isades peituvaid puudusi, mis loovaid suuri pingeid perekondlikus elus. Märksõnadeks: kartsin teda kogu aeg, sain keretäie iga halva hinde eest, isa palkas politsei mind otsima, hoidis 24 tundi kinni,

keeldus mind koju laskmast, lamas maani täis, õpetajad ei suutnud isa taluda ega muuta, isa viskas õe kodunt välja, ta vilistab mind kohale nagu koera ja õigustab, et sedasama tegi tema isa, ropendab, on agressiivne, peksab, millega juhtub, ei hooli perekonnast... Selliseid töid laekus 178.

3. **"Isa elab meist lahus."** Põhjuslikeks märksõnadeks: jõi meelegaotuseni, öösiti pidev sõim ja kaklus emaga, ei armastanud lapsi, ema väsis kantseldamast, isa närvid ei pidanud vastu, sõitis teise linna elama ja jäigi sinna, meil on nii kergem, ei saanud kuskilt tööd ja asus elama maale... Kaugel olevast isast kirjutas 171 last.
4. **"Isa on surnud."** Kõige sagedasem isade surmapõhjus tundus olevat purjuspäi tehtud autoõnnetus. Järgmisel kohal on haigused ja alkoholi liigtarvitamine. Tendents näitab, et aeg toob isata jäänud orbusid juurde. 40 tööd.
5. **"Võõrasisa."** See on laste jaoks kahetine teema. Võõrasisa võib olla hea, austust ja hindamist väärt uus isa. Kuid ta võib olla ka selline, kellele mõtlemine tekitab pingeid ja hirme. Võõrasisade teema on Eestis vähe uurimist leidnud, ehkki põhjust selleks oleks. Minu käes on 110 võõrasisast rääkivat tööd.
6. **"Isa on vanglas."** 1987.aastal oli vaid paar esseed, kus pihiti, et isa on seadusega pahuksis ja seetõttu vangimajas. Viimasel ajal on vangidest isade hulk kasvanud, peapõhjuseks sõltumine mängupõrgutest. Seda noorematel isadel. Vanemal generatsioonil tegemist "mustade lugudega..." Kust küll on pärit seisukoht, et lapsed ei suuda aru saada, millega vanemad tegelevad või mille pärast isa karistust kannab...? Lisanduvad veel alkoholi-joobes sooritatud mõrvad ja rängad avariid. Uueks teemaks on tõusnud seksuaalne vägivald oma alaealiste laste suhtes, mille kohta keegi ei taha veel seisukohtagi

- võtta. See on nii häbiväärne, et isegi emad varjavad seda. 13 väga valusat esseed...
7. **"Isa on välismaal."** Isa võib olla kodust väga kaugel, sest ta on tööl, pikaajalises komanderingus, õppimas või puhkamas. See on uudne ja viimaste aastatega kasvav ning ka uusi pingeid loov suund. Ehkki laps püüab oma kaugel olevat isa mõista, on tal suur hirm oma vanemaid kaotada. 17 esseed, kus isa kaugelt koju oodatakse.
 8. **"Isa on lesk ja kasvatab üksi oma lapsi."** Laste tundlikkus isa suhtes, kes on üksinda ja abikaasa toeta jäänud, paistis töödelt eriliselt välja. Eriti huvitav oli see, et isa leinates ollakse valmis enesele uut isa leidma, ema surma järel aga on mõte uuest emast täiesti vastuvõetamatu. Kas tõesti on võõrasemad muinasjutude tõttu nii kurjakuulutavad? 12 last kirjutavad elust koos lehestunud isaga.
 9. **"Isa on tapetud."** Isa tapjaks võivad olla äripartnerid või alkoholijoobes abikaasa. Isa mõrv võib kodus teoks saada ägedushoos ja kogemata. 14 tööd leinavad vägivaldse surma leidnud isa.
 10. **"Ma vihkan oma isa!"** Neid töid ei olnud palju, kuid nendes peitub haigetsaamiste jõud paneb mõtlema... See on karje, võib-olla esimene ainus.
 11. **"Mul ei ole ema ega isa."** Viisteist noort jagas oma üksildast elu, mis on vahel nii väsitav et isegi enese haletsemiseks pole enam jõudu. Kui lapse seisab üksi silmitsi kurja maailmaga, tuleb temast üksildane hunt, arvas üks kirjutajatest.
 12. **"Ma tunnen Taevast Isa."** Selliste tööde arv kasvab pidevalt. Miks valitakse isaks Jumal? Näiteks siis, kui oma isas ei leita neid jooni, mida otsitakse ja vajatakse. Isa ja ema armastusest ilma jäädes leiavad mõned lap-

sed Taevase Isa. Märksõnad: alati armastav isa, andestav, õiglane kohtumõistja, ülempreester, valitseja, lepitaja, lohutaja... Hämmastab noorte julgus tunnistada oma elu- ja religioonikogemusest nii helgemaid kui ka pimedamaid tahke. Nõukogude ajal lapsed Jumalast ei kirjutanud... Esseekonkurss tõi kakskümmend üheksa esseed, kus laps kirjutab oma isast mõeldes Jumalast.

Kaheteistkümnest jaotusest vaid kaks sisendavad lapsele või noorukile kindlust ja turvatunnet. Need on hea isa ja Taevane Isa. Mõlemast saab võtta eeskju, mõlemad kehastavad õiglust ning aitavad õiges suunas areneda.

Ühes heast isast kirjutatud loos oli muhulgas kirjas tark mõistulugu, mille essee autor oli kuulnud oma isalt.

Surev isa kutsub külla oma lapsed, kes elu käigus vaenujalale sattunud. Igaihel palub ta ühe luua kaasa võtta. Lapsed tulevad ja surivoodil isa palub neil kõigil luud katki murda. Keegi neist ei suuda seda. Siis palub isa luud lahti siduda ja murda seda oksakaupa. Oksad on haprad ja murduvad kergesti. Sellepeale ütleb isa: "Ma pärandan teile kõige suurema rikkuse, see on elutarkus. Kui pere kokku hoiab, ei murra seda keegi. Põhjuseta lahutatuid ei hoi aisegi Jumal."

Edasi järgneb valik töid ja katkendeid, mis on kirjutatud teemal "Elu koos isaga". Kirjaviis on muutmata, parandatud on vaid grammatikavead.

Kõikide tööde avaldamiseks on olemas laste luba. Kõik nimed on muudetud.

Hea isa

Kuueteistkümnne aastane Toomas pealkirjastas oma töö nõnda: "**Hea isa on poegadele eeskujuks.**" Toomas teab, et paljud isad töötavad nii palju, et perega olemiseks ei jäägi aega üle. Isadele on pandud liiga suur koorem,

mõtiskleb poiss ning jõuab seisukohani, et parem on elada pisut tagasihoidlikumalt – kui aga saaks rohkem koos isaga olla. Ja kaugel siit see lahutus: nagunii on lahutusi abiellumistest rohkem...

“Elu koos isaga... Kõige paremini sobiks seda iseloomustama üks sõna - eeskuju. Kas see on hea või halb, sõltub isast. Tänapäeval on isad suisa sünitushetkede juures. rääkimata edasisest kasvatamisest. Paljud arvavad, et kui laps tehtud, on asi kombes, ülejäänu jääb naiste hooleks. Nii see päris ka ei ole. Poegade ja isadevahelisi kooseksisteerimise vorme on sama palju kui on poegi ja isasid. Perekonna materiaalse heaolu tagamine on tihti nii elu-

kui ka auküsimus. Selle all kannatavad jällegi omavahelised suhted. Pigem elada tagasihoidlikumalt kui sisuliselt ilma isa nõu ja jõuta.

Viimastel aastatel on lahutuste arv abielude arvust suurem. Põhjus on selgemast selgem - isadele on pandud liiga suur koormus ja nii nad ei saagi olla pere juures. Selle all kannatavad lapsed ja abikaasa, kes muretsevad ja mõtlevad igasuguseid valusaid asju. Nii polegi see õnnetu lahutus kuigi kaugel. Aga selle all kannatavad ju lapsed!

Lõpetuseks tahan teha üleskutse: "Isad - võtke aeg maha ja veetke aega lastega!"

Kolmeteistkümne aastane Mari ei oska elu ilma oma toreda papsita ettegi kujutada, isaga on tal suurem hingeline lähedus kui emaga. Isa oskab lapsi kasvatada – rihma ja riidlemise asemel kasutab ta ergutamist ja lohutamist..

Minu paps on üks tore paps. Elu ilma temata ma ei kujuta ette. Iga isa peaks olema oma lapsele nii kallis, kui tema mulle. Peale emaarmastuse peab lapsel olema ka isaarmastus. Muidugi hoian ma ka oma ema, kuid isaga on mul hingeliselt lähim üksteise mõistmine.

Kui mul on mingi probleem, ma pöördun alati kõigepealt isa juurde. Kui on raha vaja, siis alati: "Paps, mul on raha vaja..." Ja ta annab alati kui mul vaja on. Kui mul on kurb meel, siis isa kurvastab koos minuga, samuti ka rõõmsad oleme koos.

Ma austan oma isa ja olen ka tema kasvatusmeetodite poolt. Ma pole veel kunagi saanud isalt rihma, ränki sõnu ega moraalilugemist. Ta on tulnud hoopis heaga toime - ergutamisega, lohutamise ja usaldusega. Tema usaldust ei ole ma ka kuritarvitanud. Selline kasvatus tõestab, et hoopis heaga on vaja last kasvatada. Isaga on meil palju ühissettevõtmisi. Kodus teeme süüa koos, käime jalutamas. See on ju nii loomulik, kui isa ja lapse vahel on täielik mõistmine. Ma tahan, et kõigil lastel oleks see nii.

Mu paps on hea ja mõnus, ma armastan ja hoian teda. Elu isaga on kohutavalt põnev.

Seitsmeteiskümne aastane Olga otsustas oma isast hoopis luuletuse kirjutada. Iidne küsimus, kas mehed nutavad või mitte, jääb siingi vastuseta. Igatahes on isa kõrval julge. Ja nutmas nähtud pole teda kunagi.

Ma lähen julgelt, sest mu kõrval on mu isa,

*ei tema näol ei voola ealeski pisar.
 Või ehk siiski - mine tea,
 Kuid mina seda näinud pole pealt.
 Ta teab kuid suunata mu samme -
 kust leian õnne ja kuid mind lohutada.*

Kuueteistkümne aastane Hanna-Liisa tunnistab, et temal kulus omajagu aega, et isast aru saama hakata. Nüüd on ta oma rangele isale tänulik. Ehkki isa väliselt külma ja karmi hoiakuga, on Hanna-Liisa õppinud teda tunnustama. “Ema oleks mu ära hellitanud,” möönab ta.

“Ma olen rahul, et mul on olemas isa. Isa, kes on käe külge pannud minu kasvatamisele. Kui mind oleks ainult ema kasvatanud, arvan et minust oleks kasvanud sõna otseses mõttes “ära hellitatud plikatirts.”

Lapsena sain soojust ja hellust oma emalt, isalt sain karmi kätt tunda. Mitte seda, et ta oleks mind peksnud, vaid ta karistas kui seda oli vaja teha. Ema oskab igas olukorras jääda sedavõrd rahulikuks, et ma oleks tal lihtsalt “üle pea” kasvanud, kui isa poleks olnud.

Isa ütleb praegugi veel emale, kui mul mingid probleemid või pahandused on olnud, et sina oled tüdruku ära hellitanud ja nüüd ei oska ta enam üldse ilma meieta hakkama saada.

Tunnistan ausalt, et isa ees tunnen aukartust, ma austan teda ja hoolin tast väga. Kuid ilma emata poleks mul olnud hellust ega soojust, kuna isa on mul väliselt külma ja karmi loomuga.

Mida vanemaks ma saan, seda rohkem ma suudan oma isa mõista. Lapsena ma vahel isegi vihkasin teda, sest ma arvasin et ta käitub minuga ebaõiglaselt, kuid nüüd saan ma aru, et see ei olnud nii.